بررسی اسباب و علائم بیماری پوستی کلف براساس منابع طب سنتی ایران و مقایسه آن با بیماری ملاسما

لیلا شیربیگی [الف]، باقر مینایی [ب*]، روشنک ثاقبی [ج]، اسماعیل ناظم [د]، عفت شاه کرمی [هـ]

[الف] دانشجوی PhDطب سنتی،دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی تهران،تهران

[ب] استاد دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران،تهران

[ج] دانشجوی PhDطب سنتی،دانشکده طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی،تهران

[د] استاد دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران،تهران

[هـ] دانشجوی PhDطب سنتی،دانشکده طب سنتی دانشگاه تهران،تهران

چکیده

در منابع طب سنتی ایران بیماری های پوست همواره مورد توجه حکما بوده است و در بسیاری موارد روش های درمانی متعدد و کم خطری برای هر بیماری وجود دارد. بیماری پوستی کلف،یک اختلال تغییر دهنده رنگ پوست صورت به سمت سیاهی می‌باشد که علل مختلفی از جمله بارداری واختلالات قاعدگی(اختلال هورمون های جنسی)،بیماری های معده،کبد و...می توانند در ایجاد آن موثر باشند. از طرفی بیماری ملاسما در طب کنونی نیز با همین اسباب وعلائم بالینی شناخته می‌شود. درمان ملاسما مشکل،طولانی مدت،علامتی و همراه با عوارض بالینی بسیار زیاد است.لذا این مطالعه طراحی گردید، تا بتوان با شناخت بیشتر هر دو بیماری (کلف و ملاسما)از روش های درمانی کلف در بیماری ملاسما استفاده نمود.

روش ها: مطالعه یک بررسی مروری سیستماتیک می‌باشد که به بررسی بیماری کلف در کتب طب سنتی معتبردر بین قرون دوم تا چهاردهم هجری پرداخته وپس از جمع آوری و تجزیه اطلاعات آن را با بیماری ملاسما مقایسه کرده است.

یافته ها: علائم بالینی بیماری کلف با علائم بالینی بیماری ملاسما مشابه می‌باشد(هر دو بیماری به صورت ضایعات تیره رنگ،فاقد خشونت و بدون خارش هستند که معمولا درصورت ایجاد می‌شوند).این ضایعات می‌توانند در روی پوست گسترده شوند. یکی ازعلل بسیار مهم ایجاد کننده هر دو بیماری بارداری و اختلالات قاعدگی(اختلال در هور مون های جنسی)می باشد.البته حکمای طب سنتی علل متنوع دیگری را نیز در ایجاد این بیماری ذکر کرده اند

بحث و نتیجه گیری: علائم بالینی بیماری کلف مشابه علائم ملاسما می‌باشد. هر دو بیماری مذکوردرزنان بیشتر رخ می‌دهند. بین اسباب ایجاد کننده هردو بیماری علل مشابهی وجود دارد و به نظر می‌رسد علائم بیماری کلف در منابع طب سنتی ایران همان علائم بیماری ملاسمای موجود در طب کنونی باشد.بدین ترتیب با انجام مطالعات بالینی در آینده می‌توان از روش های درمانی ساده،ارزان وکم عارضه کلف در بیماری ملاسما استفاده کرد.

واژگان کلیدی: ملاسما،هیپر ملانوزیس،بیماری پوست، طب سنتی ایران،کلف.

تاریخ دریافت: مهر ۹۱
تاریخ پذیرش: دی ۹۱

مقدمه:

پوست انسان بزرگترین عضو بدن (با وزنی حدود پنج کیلوگرم در فرد بالغ) می‌باشد. این عضو آیینه تمام نمای بسیاری از اختلالات داخلی (اختلالات متابولیک و سیروز کبدی، اختلالات اندوکرین مثل آدیسون، تومورها مثل ملانوما و آدنوکارسینوما و...) می‌باشد و در عین حال اختلالات تغییر

* فرد مسئول مکاتبات: minaezb@sina.tums.ac.ir

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]

رنگ پوست گروه عمده‌ای از بیماریهای پوستی را تشکیل می‌دهد.

با مطالعه کتابهای طب سنتی ایران معلوم گردید در منابع طب سنتی ایرانی بیماریهای پوستی و مسایل زیبایی و زینت همواره مورد توجه حکما بوده است.آنها علل ایجاد بیماریهای تغییردهنده رنگ پوست را به طور مستقیم به اختلالات اعضای داخلی نسبت داده و بر همین اساس روشهای درمانی علاج کننده بیماری را (و نه فقط درمان علامتی) ارائه کرده‌اند که بسیاری از این درمانها ساده‌تر و کم‌خطرتر و کم‌هزینه‌تر از روشهای درمانی کنونی می‌باشند.

با بررسی امهات کتب طب سنتی مشخص شد که بیماری کلف تغییر رنگ ناحیه ای از پوست صورت است که در آن رنگ پوست به سمت سیاهی و تیرگی می‌رود. (۱-۷)، علل متنوعی از جمله بارداری، ضعف اعضای داخلی مثل معده، کبد، طحال، تغذیه نامناسب در ایجاد بیماری مؤثر است.

از سویی دیگر با مطالعه کتابهای طب رایج معلوم شد که بیماری ملاسما یک اختلال هیپرملانوزیس اکتسابی پوستی است که بیشتر به صورت ماکول‌های هیپرپیگمانته صورت افراد را در نواحی گونه‌ها، پیشانی، لب بالا گرفتار می‌کند. (۸)، این بیماری در هر دو جنس یافت می‌شود اما بیشتر جمعیت مبتلا را زنان تشکیل می‌دهند. (۸-۹)

ملاسما علی‌رغم غیرمهلک بودن به دلیل ایجاد ظاهر نامناسب توانسته است اثر مخرب بر کیفیت زندگی مبتلایان داشته و بیشترین تأثیر منفی را درحیطه‌های زندگی اجتماعی، تفریح و سرگرمی، و سلامت روحی بیماران بگذارد. (۱۰-۱۱)

از طرفی عامل اصلی پیدایش ملاسما ناشناخته است (۹)، در نتیجه علاج بیماری مشکل می‌باشد. البته مطالعات مختلف عوامل متعددی را برای بیماری ذکر کرده‌اند و شایعترین علتهای محرک ایجاد ملاسما را هورمونهای جنسی، حاملگی، ژنتیک و نور آفتاب دانسته‌اند (۹ و ۱۲-۱۳)

در نهایت درمان بیماری ملاسما به دلیل وجود Dermal component بسیار سخت و طولانی‌مدت است (۱٤) و احتمال ایجاد عوارض دارویی برگشت‌ناپذیری مانند نوروپاتی، اختلالات ترمیم زخم‌ها، اگزوژنوس اکرونوزیس، عوارض اندوکرین ناشی از مصرف کورتیکواستروییید وجود دارد. (۱۵)

لذا هدف از انجام این مطالعه در دو مرحله خلاصه می‌شود، ابتدا در مرحله نخست استخراج و جمع‌آوری علائم و اسباب بیماری کلف از کتب طب سنتی ایرانی در طی دوران مشخص انجام می‌شود، تا بتوان این بیماری را از نظر حکمای قدیم به طور کامل شناسایی کرده وسپس در مرحله دوم علائم بالینی کلف را با بیماری ملاسما مقایسه کرده تا در صورت امکان تشابه، آن دو را به عنوان یک بیماری تلقی کرد. در نهایت با تحقیقهای آینده می‌توان از روشهای درمانی ساده، مؤثر و کم‌عارضه و نیز ارزانتر بیماری کلف در بیماری ملاسما استفاده کرد.

روش بررسی:

مطالعه فوق به صورت یک مقاله مروری می‌باشد. در این مطالعه، کلیه کتابهای معتبر طب سنتی عربی یا فارسی نگاشته شده در دسترس درطی قرون دوم الی چهاردهم هجری که دارای بحث بیماریهای پوست بوده باشد.

نمونه‌های برداشت شده از مجموعه کتابها، شامل فرهنگ و کتب اصطلاحات کتاب الما تالیف عبداله بن محمد الافردی، کتاب «بحر الجواهر» تالیف محمد بن یوسف الهروی و امهات کتابهای طب سنتی شامل «فردوس الحکمه» و «الحاوی» و «کامل الصناعه الطبیه» و «ذخیره خوارزمشاهی» و «قانون فی طب» و «شرح الاسباب و العلامات» و «طب اکبری» و «اکسیر اعظم» و «معالجات عقیلی» می‌باشد.

معیار ورود (ویژگیهای منابع طبی منتخب):

- استفاده از فرهنگها و کتب اصطلاحاتی که دارای جامعیت ودامنه لغات کافی باشند
- معتبر بودن نویسنده کتاب مورد نظر(نویسنده جزء حکمای معتبر در تاریخ طب باشد).
- انتخاب نمونه‌های کتب از ادوار مختلف طبی
- استفاده از نسخه اصلی کتاب (که در صورت وجود نسخه عربی، در مورد کتابی که نسخه اصل عربی آن در دسترس باشد از نسخه اصل استفاده شده است)

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]

معیار خروج:

- ناشناخته بودن نویسنده کتب
- ناخوانا بودن نسخ خطی
- نگارش کتاب در دوران تاریخی مشخص شده نباشد
- عدم دسترسی به نسخه اصلی کتاب

پس از انتخاب اولیه منابع و مراجعه بـه کتابهـای منتخـب، مطالب مربوط به بیماری کلف استخراج گردیده و هر کدام بـه صورت فیش‌هایی مجزا (فایلهای کامپیوتری) ثبت شدند، سپس اطلاعات گردآوری شده مربوط به هم در مورد اسباب و علائم بیماری کلف در کنار همدیگر قرار داده و با هم مقایسه شـدند و در نهایت نتایج طبقه‌بندی و ارائه گردیدند.

یافته‌ها:

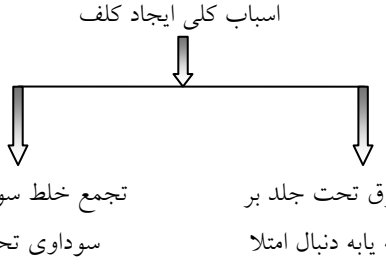
با مراجعه به کتابهای طب سنتی ایران علائم بیمـاری کلـف بدین ترتیب بیان شده بود:

بیماری کلف، تغییر رنـگ پوسـت اسـت کـه در آن رنـگ پوست به سمت سیاهی و کمودت میل مـی‌کنـد. ایـن بیمـاری اکثراً در صورت یعنـی در ناحیـه گونـه‌هـا و جـائی کـه ریـش نمی‌روید ایجاد می‌شود و پوست ناحیه درگیـر صـاف و بـدون خشونت و نیز فاقد خارش می‌باشد.

علل ایجادکننده بیماری کلف بر اساس نظر حکمـای طـب سنتی ایرانی دو سبب کلی و مجزا از یکدیگر می‌باشند:

اولین سبب در ایجاد کلف را خروج خون از عروق سطحی تحت جلد به دنبال پارگی عروق بر اثر ضربه یا امتلاء می‌داننـد (نظریه دو حکیم بزرگوار ابن‌سینا و رازی)

دومین سبب را حکما بر اثر تجمع خلط سیاه و تیره سـودا و یا احتقان ابخره سوداوی تحت جلد فرد مبتلا مـی‌داننـد کـه می‌تواند منجر به ایجاد رنگ تیره کلف شود. (نمودار ۱)

نمودار ۱: اسباب اصلی ایجاد کلف

حال این تجمع خلط در زیر جلد،خود بر اثر دو دسته علل داخلی و خارجی به وجود می‌آید که به شـرح ذیـل مـی‌باشـد. (جدول ۱)

جدول۱- علل تجمع خلط سودا یا ابخره سوداوی تحت جلد

علل داخلی	علل خارجی
بارداری و اختلات رحم (حبس طمث و یائسگی)	غذاهای تولیدکننده مواد زائد (سودازا)
بیماری معده، کبد وطحال	نزدیکی در دوران عادت ماهیانه یا بعد از وضع حمل
تب طول کشیده	سرمای محیط

الف: علل داخلی تجمع سودا تحت جلد:

۱- بارداری زنان،حبس طمث و یائسگی:

مکانیسم ایجاد آن بر اساس مبانی طب سنتی این است کـه بر اثر بارداری یا یائسگی و یا عدم دفع خون به موقع در هنگام عادت ماهیانه، مواد زائدی که قبلاً توسط خون عادت ماهیانه از فرد دفع می‌شد در بدن تجمع یافته و منجر به ایجـاد و صـعود ابخره سوداوی متصاعده از این مواد زائـد بـه سـمت صـورت می‌گردد و لکه‌های تیـره و کمـد در نـواحی مختلـف صـورت ایجاد می‌شود.

۲- بیماریهای معده و کبـد و طحـال بـا ایـن توضـیح کـه اعضای داخلی بدن از جمله معده، کبد و طحال بایـد سـلامت باشند تا بدن بتواند غذای خورده شـده را بـه عضـو رسـانده و تبدیل به غذای عضو کند و در صورت اختلال در عملکرد هـر کدام از این اعضا این مسیر تبدیل مـواد غـذایی دچـار اخـتلال خواهد شد، در نتیجه مواد زائد از جمله خلط تیره و کدر سودا در بدن تولید و مجتمـع مـی‌شـود و طبیعـت هوشـمند جهـت رهایی از این مواد زائد آنها را به پوست که یک عضو دفعـی و ضعیف می‌باشد دفع می‌کند.

۳- تبهای شدید طول کشیده، توضـیح مکانیسـم آن بـدین ترتیب است که بر اثر حرارت تب، خون دچار احتراق می‌شود و از آن بخاراتی متصاعد شده به سمت جلد منتشر مـی‌شـودکه آن باعث کمودت چهره می‌گردد.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]

ذکر این نکته ضروریست که حکیم بزرگ ابن‌سینا، پوست بدن را به عنوان یک اندام دفعی تلقی می‌کردند که طبیعت هوشمند جهت حفظ حیات و سلامتی اعضای داخلی (در صورت ایجاد بیماری در آنها) مواد دفعی‌شان را به سمت پوست هدایت می‌کند.

ب: علل خارجی تجمع سودا تحت جلد:

۱- تغذیه نادرست و مصرف غذاهای غلیظ سودازا (براساس منابع طب سنتی تناول برخی مواد غذایی مثل گوشت گاو یا بادنجان باعث تجمع برخی مواد زائد مثل خلط سودا در بدن گردیده و ارتفاع ابخره از آن در پوست ایجاد رنگ سیاه می‌کند.)

۲- نزدیکی در ایام عادت ماهیانه یا در ایام بعد از زایمان (دوره نفاس)

۳- سرمای شدید محیط (توضیح مکانیسم آن بدین ترتیب است که سرمای شدید محیطی دو اختلال مختلف در جلد ایجاد می‌کند اولاً: حرارت غریزی به دلیل ترس از سردی خارجی به سمت اعماق بدن حرکت کرده و حرارت ناری به ظاهر بدن مستولی می‌شود که در نتیجه پوست را سوخته و سیاه می‌کند. ثانیاً: انجماد خون در زیر پوست به علت تکاثف پوست بر اثر رسیدن سرما، که در نتیجه پوست را تیره می‌گرداند.

بحث:

علائم بالینی بیماری کلف مشابه علائم بیماری ملاسما می‌باشد، زیرا در کتابهای طب سنتی کلف در حقیقت، تغییر رنگ پوست است که در آن رنگ پوست سیاه و کمد می‌شود و اکثراً در صورت یعنی در ناحیه گونه‌ها و جائی که ریش نمی‌روید ایجاد می‌شود و پوست ناحیه درگیر صاف، بدون خشونت و نیز فاقد خارش می‌باشد. (۱-۷)، از طرفی بیماری ملاسما نیز یک اختلال هیپرملانوزیس اکتسابی پوستی است که بیشتر به صورت ماکول‌های هیپرپیگمانته صورت افراد را در نواحی گونه‌ها، پیشانی، لب بالا گرفتار می‌کند. (۸)

هر دو بیماری مذکور در زنان بیشتر رخ می‌دهند. (۱-۸)، بین اسباب ایجادکننده هر دو بیماری علل مشابهی وجود دارد و حاملگی و اختلالات هورمون‌های جنسی مهم‌ترین عامل ایجاد آنها ذکر شده است (۱-۷،۱۲). البته به دلیل اینکه حکمای طب سنتی تجمع خلط سودا تحت جلد را یکی از علل اصلی ایجاد کلف می‌دانند، علاوه بر دلایل مذکور، هر عاملی که بتواند میزان تولید این خلط را در بدن افزایش دهد (مثل بیماریهای معده، کبد و طحال و نیز مصرف اغذیه مولد سودا مثل گوشت گاو یا بادنجان) می‌تواند در ایجاد این بیماری نقش داشته باشد.

نتیجه‌گیری:

با ذکر مطالب فوق به نظر می‌رسد علائم بالینی بیماری کلف و ملاسما مشابه یکدیگر باشند از طرفی درمانهای بیماری ملاسما سخت، طولانی‌مدت و علامتی می‌باشد. (۱۵)، ولی درمان بیماری کلف ساده، کم‌هزینه و کم‌عارضه‌تر به نظر می‌آیند. بدین ترتیب این مطالعه می‌تواند به عنوان راهی جهت تحقیقهای بالینی آینده برای استفاده از روشهای درمانی ساده و کم‌خطر کلف در بیماری ملاسما باشد.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]

References:

1. Abu Ali IbnSina: Alqanvn Fi Altb, J 0.4, R: Shams Eddin Ibrahim. Institute Llmtbvat Alalmy, Beirut, pp. 333, 2005.
2. Achar A, RathiSK :Melasma: a clinico-epidemiological study of 312 cases. Indian JDermatol. 2011 Jul;56(4):380-2.
3. Aditya K, Gupta, Melissa D, Gover B, Keyvan N, Taylor S: The treatment of melasma: A review of clinical trials. J Am Acad Dermatol 2006; 55: 1048-65.
4. Al-Ahwaz, Ali ibn Abbas: Complete Alsnah C 2, correct research, Institute of Natural Medicine and restore order on the Institute of Medicine, Islamic and Complementary Medicine, Jalaluddin Publications, Qom, pp. 302, 1387
5. Cheap, Mohammad Akbar: Akbari medicine. C 0.2, correct research, Institute of Natural Medicine Rehabilitation Institute commissioned medical history,Islamic and Complementary Medicine, Jalaluddin Publications, Qom,1176p.
6. Chshty, Mohammad Azam Khan Azam Elixir, C 4, linear versions of Tehran, Institute of Historical Studies, Islamic and Complementary Medicine, Tehran, pp. 499-505, 1387
7. Jang YH, Lee JY, Kang HY, Lee E-S, Kim YC: Oestrogen and progesterone receptor expression in Melasma: an immunohistochemical analysis. J EurAcadDermatol2010;24(11), 1312–16.
8. Jarjani, Syed Ismail: Save Kharazm (10 volumes), the striving Sirjani, Iranian Culture Foundation Press, 620 pp.
9. Khorasani Aghili Shirazi, Mohammad Hussein: treatment Aghili, lithograph, published by the Institute Mtalat medical history, Islamic and Complementary Medicine, Tehran, pp. 1094.1387.
10. Kirmani, IbnNafis change the description and AllamatAlasblb. A second, revised research: Rehabilitation Institute of Natural Medicine Institute commissioned medical history, Islamic and Complementary Medicine, Jalaluddin Publications, Qom, p 478.1387.
11. Leach, Hossein; solar Meymand, Silver, BaniHashemi, Yalda: Quality of life in women with melasma, skin and cosmetic research paper, Kerman, 1389, pp. 179-186.
12. Moin A, Jabery Z, Fallah N: Prevalence and awareness of melasma during Pregnancy. Int J Dermatol 2006;45(3),285-88.
13. Olumide YM, Akinkugbe AO, Altraide D, Mohammed T, Ahamefule N, Ayanlowo S, Onyekonwu C, Essen N:Complications of chronic use of skin lightening cosmetics.Int J Dermatol. 2008 Apr;47(4):344-53.
14. Situm M, Kolić M, Bolanca Z, Ljubicić I, Misanović B:Melasma--updated treatments.CollAntropolJ.2011 Sep;35Suppl 2:315-8.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]

15. Taylor A, Pawskar M, Taylor S, Balkrishnan R, Feldman S: Prevalence of pigmentary disorders and their impact on quality of life: a prospective cohort study. J Cosmetodermatol 2008 ;7(3): 164–8.

[Downloaded from jiitm.ir on 2026-11-28]